

Nem is tudom, hogy mi történt velem,
Hát sokat érne itt a győzelem?"

Elgondolkodtató sorok. Adyval gondolkodni, ámulni, fényben, örömben járni mindig ünnep. Az érettségi szalagomon két Ady sor állt: „Szólít a város, várnak a hegyek, Bús álmaiddal vándorolj tovább...” Vándorolunk, repülünk, fiákerben hajózunk és konflisban, s a Bois de Boulogne mentén bámuljuk a szőke kurvákat, mert Párizs a világ fővárosa. Ez egészen biztos. Vagy azért, mert ott már 1793-ban ki merték végezni a királyokat, vagy azért, mert Ady szerette Párizst, és szent kezével megérintette.

CSÁKÁNY BÉLA

MATEMATIKUS, EGYETEMI TANÁR, JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM

Valóságos csodák

Mióta magamról tudok, mindig csodákat várok. És — *csodák csodája* — sohasem hiába. Nem látványosak ezek a csodák. Távol vannak a Biblia, vagy Stanislaw Lem csodáitól. Valóságosak, racionálisak; mégis váratlanok, nem hétköznapiak. Inkább ahhoz a csodához hasonlók, amellyel egy másik lengyel, Hugo Steinhaus lepte meg egyik könyvének olvasóit: a könyvet kinyitva, csiszolt gyémántra emlékeztető alakú — három kiterjedésű! — papírfigura ugrott fel a lapok közül. Irodalmon kívüli trükk, legjobb esetben avantgard fogás — legyintheset valaki. Közel jár az igazsághoz: Steinhaus könyve nem szépirodalom, hanem matematika. Magam is matematikus vagyok, azért várom az ilyen csodákat, s talán azért figyelek fel rájuk.

A csodának ezt az érzését az irodalom két ellentétes, számomra mégis összetartozó pólusával találkozáva időről időre átélem: egyik a legősibb szómágia, a költészet, a másik a legmaibb gondolatmágia, a science fiction. Harmincegy éve, amikor a gyulai városi könyvtár katalógusát először kezdtem lapozni, titokzatos szókapcsolatok ugrottak fel a lapok közül: *Az utolsó hajók, Amikor az üstökös eljön, Az Illés szekerén, Amikor az alvó felébred, A halottak élén*. Máig is egymáshoz tapadnak tudatomban ezek a könyvcímek, amelyek nyomán feltárult előttem Ady csodája és Wells csodája. Petőfi és Verne Gyula után, József Attila és Karinthy Frigyes előtt, néhány évre Ady Endre és H. G. Wells vette át az uralmat felettem.

A történelmi pillanat mindenben kedvezett Ady hatalomra jutásának. (Wellsnek meg éppen infernális előnye volt: egy évvel voltunk Hiroshima után.) Nem tudtam akkor még pontosan, mit fog jelenteni életemben 1944 őszének az a napsugaras délutánja, amikor a „kövesút” kanyarulatánál megállva órákhosszat bámultam a nyugat felé zúduló, ember irányította, vörös csillagos gépfolyamot. De — visszanezve úgy látszik — történelmi leckék iránt fogékony fiú voltam. Megértettem az *Üdvözlét a győzőnek* értelmét (a városházi erkélyről szavalták, pár hónappal a front áthaladása után) és azt is sejtettem már, mi az, amit a vármegyeházára felszállt pávák hirdetnek (ez meg a grófi kastély erkélyéről hangzott el 1945 május elsején).

Ezek voltak azok az évek, amikor Ady Endre, a furcsa költő, akit rendhagyó magyarsága, politikai és szerelmi lírája, meg egész élete miatt addig illedelmes dolog volt nem szeretni, tömegek tudatában vált Petőfihez hasonló tűzszlop-költővé.

Ekkor vonult be az iskolákba, ekkor olvashattam — katolikus gimnázium-tankönyvében! — Szerb Antal himnikus Ady-bevezetőjét: „Ő volt az, akiben teljes lett az idő... Olyan volt Ady, mint a kő Jókai regényében, amely behull az olvadt kristály tavába, és egyszerre bazaltoszlopok sorakoznak égfelé.” Ekkor szavalta egy nagydiák a kimerák istenéhez írt verset — a református kultúrházban, sok komoly hívőnek botránkozására, de nem kevesebb kisdíák igaz gyönyörűségére is.

Mélyen azonban nem az istenes versek hatottak rám, még a szerelmes versek sem. Annál inkább azok, amelyek összecsengetek a *Fényes szelek* meg az *Ébredj már, Dunatáj* dallamával: a *Magyar jakobinus dala*, a *Bujdosó kuruc rigmusa* és sok más forradalmi, meg lázadó-vers: De épp ilyen felejthetetlenné vált első olvasásra néhány nagy Ady-vízió is: a *Vörös szekér a tengeren*, a *Kocsi-út az éjszakában*, és *Az eltévedt lovas*.

A rajongás néhány évig tartott. Ezek azonban azok az évek voltak, amikor osztályokról, nemzetekről, vallásokról való gondolkodásom kialakult. Így aztán a társadalom ügyeiben való válaszreakcióim egyik forrása — Marx Károly, meg Norbert Wiener mellett — mindmáig Ady Endre maradt. Egyebekben pedig Balassi, Berzsenyi, Petőfi és József Attila mellett Ő még az a költő, akinek a verseskötetét mindig szeretem a közelemben tudni.

Hadd mondjam el végül, hogy Ady Endre egy aprócska felfedezés örömeivel is megajándékozott — mondhatnám, egy ici-pici racionális csodával. A dolog legelső találkozásunkkor kezdődött, második elemista koromban. Jó pár évvel azelőtt, hogy Ady „iskolai költővé” vált, már szerepelt a református elemi iskolai olvasókönyvben a *Kis, karácsonyi ének* néhány strófája:

*Tegnap harangoztak,
Holnap harangoznak,
Holnapután az angyalok
Gyémánt-havat hoznak.*

Gyerekefejembe szeget ütött az első két sor. Tegnap harangoztak. Holnap harangoznak. Hát *ma* miért nem harangoznak? Elég sokáig csengett-bongott fülemben a vers, míg aztán rájöttem az egyszerű megoldásra: olyan karácsonyestére emlékezett Ady, amelyet megelőző nap — december 23 — vasárnap volt. Öröknaptárt akkoriban minden jobb kalendáriumban lehetett találni, a költő születési évét megtudni sem volt nagyon nehéz; ezekből ki tudtam deríteni, melyik karácsony emlékét őrizheti a *Kis, karácsonyi ének*.

Sok évvel később, már felnőtt koromban, az „Ady összes”-ben újra elolvasva a verset, meglepetéssel vettem észre, hogy van egy, számomra addig ismeretlen befejező szakasza is:

*(Így dúdolgattam én
Gyermek-hittel, bátran,
1883
Csúf karácsonyában.)*

Ady igazolta „elméletemet”. Jelentéktelen kis csoda volt ez, igaz, egy pillanatig mégis úgy éreztem magam, mint a csillagász, amikor a fényérzékeny lemez előre kiszámított helyén megpillantja a várt kisbolygót.